

**PREPREKE ZA RAZVOJ PREDUZETNIŠTVA U RS /
OBSTACLES FOR CRAFT DEVELOPMENT IN RS**

Decembar 2013. God.

SADRŽAJ

1. Uvodna razmatranja.....	4
1.1. Problem.....	4
1.2. Cilj.....	6
1.3. Metodologija.....	7
2. Mapiranje Zakona iz oblasti zanatsko-preduzetničke djelatnosti u RS	8
3. Rezultati.....	11
3.1. Zakon o porezu na dohodak.....	12
3.1.1. Identifikovanje problema	12
3.1.2. Prijedlog za poboljšanje	12
3.1.3. Identifikovanje problema	12
3.1.4. Prijedlog za poboljšanje.....	12
3.2. Zakon o doprinosima u RS	13
3.2.1. Identifikovanje problema.....	13
3.2.2. Prijedlog za poboljšanje.....	13
3.3. Zakon o porezu na nepokretnosti.....	13
3.3.1. Identifikovanje problema	13
3.3.2. Prijedlog za poboljšanje.....	13
3.3.3. Identifikovanje problema	13
3.3.4. Prijedlog za poboljšanje	14
3.4. Zakon o komunalnim taksama.....	14
3.4.1. Identifikovanje problema.....	14
3.4.2. Prijedlog za poboljšanje.....	14
3.5. Zakon o administrativnim taksama.....	19
3.5.1. Identifikovanje problema	19
3.5.2. Prijedlog za poboljšanje.....	19
3.6. Zakon o posebnim republičkim taksama.....	20
3.6.1. Identifikovanje problema	20
3.6.2. Prijedlog za poboljšanje.....	20
3.6.3. Identifikovanje problema.....	21
3.6.4. Prijedlog za poboljšanje.....	21
3.7. Zakon o fiskalnim taksama.....	21
3.7.1. Identifikovanje problema.....	21
3.7.2. Prijedlog za poboljšanje.....	21
3.7.3. Identifikovanje problema.....	21
3.7.4. Prijedlog za poboljšanje.....	22
3.7.5. Identifikovanje problema	22
3.7.6. Prijedlog za poboljšanje.....	22
3.8. Zakon o radu.....	22
3.8.1. Identifikovanje problema.....	22
3.8.2. Prijedlog za poboljšanje	22
3.8.3. Identifikovanje problema.....	22
3.8.4. Prijedlog za poboljšanje.....	23
3.9. Zakon o zanatsko – preduzetničkoj djelatnosti.....	23
3.9.1. Identifikovanje problema.....	23
3.9.2. Prijedlog za poboljšanje.....	23
3.9.3. Identifikovanje problema.....	23
3.9.4. Prijedlog za poboljšanje.....	23
3.9.5. Identifikovanje problema.....	24
3.9.6. Prijedlog za poboljšanje.....	24
3.9.7. Identifikovanje problema.....	24
3.9.8. Prijedlog za poboljšanje.....	24

3.9.9. Identifikovanje problema.....	24
3.9.10. Prijedlog za poboljšanje.....	24
3.9.11. Identifikovanje problema.....	25
3.9.12. Prijedlog za poboljšanje.....	25
3.10. Ostale identifikovane prepreke.....	25
3.10.1. Identifikovanje problema.....	25
3.10.2. Prijedlog za poboljšanje.....	25
3.10.3. Identifikovanje problema.....	25
3.10.4. Prijedlog za poboljšanje.....	26
3.10.5. Identifikovanje problema.....	26
3.10.6. Prijedlog za poboljšanje.....	26
3.10.7. Identifikovanje problema.....	26
3.10.8. Prijedlog za unapređenje.....	26
3.10.9. Identifikovanje problema.....	27
3.10.10. Prijedlog za poboljšanje.....	27
3.10.11. Identifikovanje problema.....	27
3.10.12. Prijedlog za poboljšanje.....	27
3.10.13. Identifikovanje problema.....	27
3.10.14. Prijedlog za poboljšanje.....	27
3.10.15. Identifikovanje problema.....	28
3.10.16. Prijedlog za poboljšanje.....	28
3.11. Izvori finansiranja kao prepreke	28
3.11.1. Identifikovanje problema.....	28
3.11.2. Prijedlog za poboljšanje.....	28
3.11.3. Identifikovanje problema.....	28
3.11.4. Prijedlog za poboljšanje.....	28
3.11.5. Identifikovanje problema.....	29
3.11.6. Prijedlog za poboljšanje.....	29
3.12. Primjeri dobre prakse.....	29
4. Studije slučaja.....	31
5. Zaključak.....	36

1. Uvodna razmatranja

Pod poslovima zanatsko-preduzetničke djelatnosti, smatra se svaka privredna djelatnost utvrđena važećom klasifikacijom djelatnosti koju fizičko lice obavlja proizvodnjom, prometom i pružanjem usluga na tržištu, radi sticanja dobiti i za čije obavljanje nije potreban drugi oblik organizovanja. Poseban oblik preduzetničke djelatnosti predstavlja zanatska djelatnost koja obuhvata zanatsku proizvodnju, pružanje zanatskih usluga, kao i stare zanate, umjetničke zanate i domaću radinost.

Zanatsko- preduzetnička djelatnost u Republici Srpskoj je samostalno i trajno obavljanje dopuštenih i registrovanih privrednih djelatnosti u osnovnom, dopunskom ili dodatnom zanimanju.

Legislativni okvir za razvoj preduzetništva u RS dijeli se na dio koji se odnosi na zakone, te dio koji se odnosi na pravilnike i odluke na lokalnom nivou.

Sektor privrede i njegovi subjekti susreću se s brojnim problemima i preprekama u svom funkcioniranju. Okruženje u kojem posluju privredni subjekti registrovani kao samostalni preduzetnici zahtjeva identifikaciju prepreka i ograničenja u njihovom poslovanju od osnivanja i u toku vršenja djelatnosti za koju su registrovani.

„Koalicija za jači glas male privrede" je projekat koji finansira Evropska unija kroz Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA 2012). Projekat sprovodi Udruženje za poduzetništvo i posao LiNK Mostar u saradnji sa partnerima Nezavisni biro za razvoj – (NBR) Gradačac, Udruga poduzetnika i poslodavaca - (UPIP) Žepče, Centar za promociju lokalnog razvoja – (PLOD) Bihać, Udruženje drvoprerađivača – (DRVO-PD) Prijedor i Nevladinom organizacijom COSPE iz Italije. Prepoznajući problem funkcionisanja zanatsko-preduzetničke djelatnosti u RS ova grupacija organizacija sprovodi istraživanje na temu Prepreke za razvoj preduzetništva u RS.

1.1 Problem

Prema podacima Poreske uprave RS, u 2012. godini, na području Republike Srpske registrovano je ukupno 1.285 poreskih obveznika u svojstvu pravnih lica i 2.793 poreska obveznika u svojstvu preduzetnika. Tokom protekle godine, objavljeno je 269 poreskih obveznika – pravnih lica i 1.758 poreskih obveznika – preduzetnika.

Podaci Poreske uprave RS pokazuju i da je u 2011. godini registrovano ukupno 1.347 poreskih obveznika – pravnih lica, dok je objavljeno ukupno 328 ovih obveznika. U 2011. godini registrovana su 2.573 poreska obveznika-preduzetnika, dok je ih je objavljeno 2.136.

U 2010. godini registrovano je 1.392 poreskih obveznika – pravnih lica, a objavljeno 285, dok je 2.920 prijavljeno preduzetnika, a objavljeno 1.864.

Prema podacima Poreske uprave u 2009. godini registrovano 1.460 pravnih lica, a objavljeno 332, dok je iste godine prijavljeno 3.139 preduzetnika, a objavljeno 1.831.

Tabela 1. Kretanje poreskih obveznika u posljednje četiri godine

	Prijavljeno		Odjavljeno	
	Preduzeća – fizičkih lica	Preduzeća – pravnih lica	Preduzeća – fizičkih lica	Preduzeća – pravnih lica
2009	3.139	1.460	332	1.831
2010	2.920	1.892	285	1.864
2011	2.573	1.347	328	2.136
2012	2.793	1.285	269	1758

Iz prethodno navedenog, kao i iz tabele, možemo vidjeti da je povećanje stopa poreza i doprinosa u 2011. godini najviše pogodilo mala privredna društva koja nisu uspjela da se izbore sa novim nametima u ionako teškom poslovnom ambijentu. Možemo iz toga izvesti zaključak da su novi nameti uticali na zatvaranje preduzeća i otpuštanje radnika.

Prema izvještaju Svjetske banke u kojem se analiziraju uslovi za pokretanje biznisa, navodi se kako se BIH nalazi na samom dnu liste evropskih zemalja po razvijenosti malog biznisa. Neki od glavnih razloga su: dugotrajna i skupa procedura, visoki porez, doprinosi, brojni fiskalni i parafiskalni nameti, razne takse, birokratija, nepovoljni krediti, spora naplata duga, šverc, rad na crno....

U ovom istraživanju proveli smo mapiranje i analizu Zakonai podzakonskih akata kao prvi dio istraživanja. Mapiranje Zakona i podzakonskih akata sprovedeno je kroz analizu legislativnog okvira kojim se uređuje poslovanje zanatsko-preduzetničke djelatnosti. Sprovedenim istraživanjem koje se sastoji iz analize pojedinačnih segmenata koji čine polja definisana zakonom, identifikovan je stepen praktične primjene ili primjenjivosti zakona i podzakonskih propisa, kao i problemi u primjeni pojedinih odredbi zakona i podzakonskih akata.

U drugoj fazi istraživanja pokušali smo izdvojiti ključne prepreke i probleme za razvoj zanatsko-preduzetničke djelatnosti u svakom definsanom segmentu kroz mapiranje zakona i podzakonskih akata.

U zaključnom dijelu dat je presjek najznačajnijih praktičnih slabosti zakonskog okvira te okvirne preporuke za njihovo uklanjanje.

Prepreke i ograničenja u funkcioniranju i potreba unaprijeđenja okruženja kako bi se stvorila podsticajna poduzetnička atmosfera za otvaranje i djelovanje zanatsko-preduzetničke djelatnosti kao segmenta privrede je osnovni predmet, odnosno, problem kojim se bavi istraživanje „Prepreke za razvoj preduzetništva u RS“.

Možemo navesti primjer, Zakona o porezu na dohodak, član 20. Stav 1. tačka V. glasi: „da ukupan godišnji prihod malog preduzetnika po osnovu obavljanja te djelatnosti ne prelazi iznos od 50.000 KM.“ Gdje se godišnji porez malog preduzetnika (paušal) obračunava po stopi od 2% na ukupno ostvareni prihod i on ne može biti manji od 600 KM za manje od 50.000 KM godišnjeg prometa, dok sve preko toga podliježe previsokim poreskim opterećenjima.

Utvrđivanje prepreka i problema zahtijeva istraživanje pravne legislative kroz segmente kojima zakon definiše poslovanje zanatsko-preduzetničke djelatnosti, te identifikovanje načina i prijedloge rješenja.

Definisani problem traži istraživanje usmjereno na:

- mapiranje i analiza regulative za preduzetništvo u RS,
- dijagnostifikovanje problema za svaki segment regulative,
- sintetizovanje utvrđenih problema,
- predlaganje rješenja i aktivnosti na prevazilaženju navedenih problema.

1.2.Cilj

U skladu sa definisanim problemom istraživanja projekta i utvrđenih koraka istraživanja u cilju identifikovanja prepreka i ograničenja razvoju preduzetništva u RS, kao i traženju mogućih rješenja za iste, predmet istraživanja moguće je definisati kroz:

- analizu pojedinih segmenata zakonskog okvira za preduzetništvo u RS (zakoni i podzakonski akti),
- utvrđivanje problema za svaki pojedini segment regulatornog okvira u njegovoj primjeni,
- utvrđivanje ključnih problema i prepreka razvoju preduzetništva RS nastalih postojećom zakonskom regulativom
- istraživanje praktičnih slabosti i nedostataka zakonskog okvira za regulaciju preduzetništva u RS u njegovoj primjeni
- utvrđivanje prijedloga rješenja za navedene probleme i prepreke.

Na osnovu definisanog problema i predmeta istraživanja, istraživanje „Prepreke za razvoj preduzetništva RS“ kao glavni cilj ima: identifikovati prepreke za razvoj preduzetništva u RS u svrhu predlaganja konkretnih rješenja za uklanjanje prepreka.

Operativni ciljevi ovog istraživanja su:

- provesti mapiranje i analizu Zakon o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti ("Sl. glasniku RS", br. 117 od 25. novembra 2011, 121/12, 67/13),
- provesti mapiranje i analizu pravilnika vezanih za preduzetništvo,
- definisati prepreke i slabosti zakonskog sistema za razvoj preduzetništva u RS sa osvrtom na pojedine segmente zakona i pravilnika,
- dati kvalitativne prijedloge za prevazilaženje navedenih problema.

1.3. Metodologija

U svrhu ostvarenja ciljeva istraživanja, a u skladu sa definisanim problemom istraživanja korištene su sljedeće metode u istraživanju

- Metoda deskripcije i klasifikacijeregulatornog okvira za zanatsko-preduzetničku djelatnost (zakoni i podzakonski akti),
- Metoda analize i sinteze- koje će se koristiti kod analize pojedinih segmenata zakonskog okvira te sintetizovanje zaključaka radi definisanja smjernica za prevazilaženje pojedinih problema,
- Statističke i grafičke metode – tabelarni prikaz problema i prepreka identifikovanih analizom zakonskog okvira
- Komparativne metodeza poređenje postojećih načina i modela regulative sa regulativom u zemljama u okruženju i EU.

Osim navedenih, analiza zahtijeva i primjenu tehnika prikupljanja podatakakoristeći tehnike ispitivanja - intervjuisanjeianketiranje, odnosno direktnoiindirektnoispitivanje. Na taj načinimamo realne studije slučaja (stolarska radnja, ugostiteljska radnja, cvjećarska radnja, obučarska radnja) kao i adekvatne ilustrativne primjere.

Takođe, u Agenciji za ekonomski razvoj Prijedora organizovana je fokus grupa da bi dopunili pitanja i informacije dobijene tokom upitnika, te istestirali podatke iz analize. Smatra se da dinamika fokus grupe i interakcija između učesnika omogućava širi uvid u pitanje i generiše različita mišljenja, iskustva i ideje kada je u pitanju poduzetništvo.

Istraživanje „Prepreke za razvoj preduzetništva u RS“ strukturisano je u tri glavna dijela razrađena u određeni broj pojedinih podoglavlja.

Prvi dio „Uvod“ donosi definisane predmet, problem, cilj istraživanja i metodologiju istraživanja.

„Mapiranje Zakona o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti u RS“ naziv je drugog dijela koji donosi analizu zakona i podzakonskih propisa razrađenu prema segmentima analiziranog zakona sa utvrđenim preprekama i problemima u primjeni zakona u praksi.

Sadržaj trećeg poglavlja je sintentizovani prikaz identifikovanih glavnih prepreka i problema te preporuka za uklanjanje istih kako bi se osiguralo podsticajno okruženje razvoju preduzetništva u RS.

Provedeno istraživanje rezultiraće određenim zaključcima koji će biti prezentovani na kraju zajedno s izvorima koji su korišteni pri istraživanju.

Primjer koji je prethodno naveden iz Zakona o porezu na dohodak, član 20. Stav 1. tačka V. Kao prijedlog rješenja ovoga problema je da se prag paušala sa 50.000 KM podigne na veći iznos. Time bi preduzetnici obaveze plaćali paušalno i oslobodili se knjigovodstvenih usluga i obaveze koje se manifestuju preko poslovnih banaka sveli na minimum.

Prema Zakonu o doprinosima u RS se plaćaju četiri vrste doprinosa na primanja prema procentima određenim ovim zakonom. Za zaposlenog radnika poslodavac uplaćuje doprinose u visini 43% od bruto zarade radnika. Iz ovoga se jasno vidi da je visoka cijena rada što direktno dovodi do velikoga broja radnika „na crno“ koji ostaju bez svojih prava. Da bi se smanjio broj radnika „na crno“ potrebno je napraviti analizu kako bi sistem funkcionisao kada bi se smanjili doprinosi koji su osnovni teret za poslodavce. Pretpostavka je da bi se prijavljivanjem većeg broja radnika, a smanjenjem poreskih opterećenja mogao prikupiti isti novac kao i do sada, ili čak veći, a veći broj radnika i njihovig porodica bio bi osiguran.

Kao prijedlog za poboljšanje preduzetničke aktivnosti jeste izmjena Zakona o porezu na dohodak, u pravcu vraćanja neoporezivog dijela dohotka i stope poreza na dohodak, kao i ukidanje oporezivanja dividende i udjela u dobiti, sa ciljem kreiranja povoljnijeg poslovnog ambijenta i konkurentnijih uslova privrjeđivanja u Republici Srpskoj. Navedena izmjena je predložena u cilju direktnih stranih investicija.

Prema Zakonu o zantsko – preduzetničkoj djelatnostipreduzetnik za materijalne obaveze koje proističu iz obavljanja djelatnosti odgovara cjelokupnom pokretnom i nepokretnom imovinom. Dok recimo veće kompanije i trgovinski lanci odgovaraju samo sa osnivačkim ulogom. Prijedlog je da se u ovome slučaju razmotri izmjena ovoga člana i da preduzetnik odgovara samo procijenjenom imovinom i sredstvima kojima je obavljao djelatnost.

2. Mapiranje Zakona iz oblasti zanatsko-preduzetničke djelatnosti u RS

Polazna osnova za istarživanje su bile su zakonske regulative koje se tiču oblasti preduzetništva i koje su prema prethodnoj analizi ocijenjene kao potencijalno relevantne. Analizirani su sljedeći akti:

1. Zakon o zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 117 od 25. novembra 2011, 121/12, 67/13)
2. Zakon o porezu na nepokretnosti, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 110 od 26. novembra 2008, 118/09)
3. Zakon o porezu na dohodak, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 91 od 20. septembra 2006, 128/06, 120/08, 71/10, 1/11)
4. Zakon o posebnim republičkim taksama, (Objavljen u "Sl. glasniku Republike Srpske", br. 8/94, 3/96, 29/2000, 18/01, 22/01, 60/03, 14/04, 41/05, 51/06)
5. Zakon o doprinosima, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 116 od 13. decembra 2012)
6. Zakon o porezu na dobit, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 91 od 20. septembra 2006, 57/12)
7. Zakon o radu, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 55 od 27. juna 2007.)
8. Zakon o trgovini, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", broj 6 od 2. februara 2007, 52/11, 67/13)
9. Zakon o ugostiteljstvu, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 15 od 26. februara 2010, 57/12, 67/13)
10. Zakon o fiskalnim kasama, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 69 od 6. avgusta 2007, 1/11)

11. Zakon o poreskom postupku RS, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 102 od 17. oktobra 2011, 108/11, 67/13)
12. Zakon o privrednim društvima, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 127 od 31. decembra 2008, 58/09, 100/11, 67/13)
13. Zakon o registraciji poslovnih subjekata u RS, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 42 od 26. aprila 2005, 118/09, 102/12)
14. Zakon o koncesijama, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 59 od 15. jula 2013)
15. Zakon o zaštiti od požara, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 71 od 27. jula 2012)
16. Zakon o zaštiti na radu, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 1 od 4. januara 2008, 13/10)
17. Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 37 od 27. aprila 2012)
18. Zakon o izmjenama i dopunama zakona o obrazovanju odraslih, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 59 od 2. jula 2009, 1/12)
19. Zakon o Poreskoj upravi, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 112 od 19. decembra 2007, 22/08, 34/09)
20. Zakon o poljoprivredi, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 70 od 24. jula 2006, 20/07, 86/07, 71/09)
21. Zakon o advokaturi, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 30 od 20. aprila 2007, 59/08)
22. Zakon o komunalnim taksama, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 4 od 18. januara 2012)
23. Zakon o administrativnim taksama. (Objavljeno u "Sl. glasnik RS", br. 100 od 10 oktobra 2011, 103/11, 67/13)
24. Zakon o razvoju MSP (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 50 od 17. juna 2013)

Analizirani su pravilnici na osnovu pomenutih zakona i to:

1. Pravilnik o djelatnostima za čije obavljanje nije potreban poslovni prostor, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 63 od 5. jula 2012)
2. Pravilnik o djelatnostima u stambenom prostoru, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 63 od 5. jula 2012)
3. Pravilnik o djelatnostima koje se smatraju starim i umjetničkim zanatima i domaćom radinosti, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 70 od 26. jula 2012)
4. Pravilnik o djelatnostima koje se mogu obavljati sezonski, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 63 od 5. jula 2012)
5. Pravilnik o minimalnim uslovima u pogledu poslovnog prostora, uređaja i opreme za obavljanje trgovinske djelatnosti, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 84 od 25. septembra 2007, 90/07, 7/12, 12/13, 70/13)
6. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra preduzetnika, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 81 od 31. avgusta 2012)
7. Pravilnik o primjeni zakona o porezu na dobit, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 129 od 30. decembra 2006, 110/07, 114/07, 62/08, 9/09, 122/10, 73/11, 17/13, 21/13, 99/13)
8. Pravilnik o načinu podnošenja poreskih prijava, (Objavljeno u "Sl. glasnik RS", br. 35 od 19 aprila 2012)

9. Pravilnik o uslovima i načinu registracije i identifikacije poreskih obveznika, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 4 od 25. januara 2013)
10. Pravilnik o sadržajui oblikuzahjteva za obavljanje, promjenupodataka iprestanak obavljanja preduzetničke djelatnosti, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 74 od 7. avgusta 2012)
11. Pravilnik o sistemu dvojnog knjigovodstva kod preduzetnika, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 94 od 21. oktobra 2009, 99/10)
12. Pravilnik o uslovima i načinu obavještavanja, obračunavanja i uplate doprinosa, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 19 od 26. februara 2011)
13. Pravilnik o upisu u fiskalni registar nepokretnosti, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 16 od 6. marta 2009)
14. Pravilnik o poreskom računu i načinu plaćanja poreza na nepokretnosti, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 29 od 15. aprila 2009, 33/09, 22/12)
15. Pravilnik o procjeni vrijednosti nepokretnosti, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 37 od 8. maja 2009, 22/12)
16. Pravilnik o izgledu fiskalnih dokumenata, značenju pojedinih podataka sadržanih u fiskalnim dokumentima i konturama fisklanog loga, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 13 od 13. februara 2008, 121/08)
17. Pravilnik o sadržaju fisklanog računa i načinu njegovog izdavanja, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 18 od 28. februara 2008, 121/08)
18. Pravilnik o izgledu i sadržaju obavještenja koje obveznik ističe u objektu u kome vrši promet robe, odnosno usluga, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 71 od 31. jula 2008)
19. Pravilnik o sadržaju zahtjeva za inicijalnu fiskalizaciju, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 18 od 28. februara 2008, 74/08)
20. Pravilnik o sadržaju zahtjeva za naknadnu fiskalizaciju usljed servisiranja, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 18 od 28. februara 2008, 16/09)
21. Pravilnik o sadržaju zahtjeva za promjenu naziva i adrese prodajnog mjesta, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 16 od 6. marta 2009)
22. Pravilnik o sadržaju zahtjeva za zamjenu fiskalnog modula, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 18 od 28. februara 2008, 16/09)
23. Pravilnik o sadržaju zahtjeva za brisanje iz registra fiskalizovanih kasa, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 16 od 6. marta 2009)
24. Pravilnik o sadržaju zapisnika o uništavanju fiskalnog modula, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 18 od 28. februara 2008)
25. Pravilnik o izgledu sadržaja i načinu vođenja dosijea i servisne knjižice, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 18 od 28. februara 2008)
26. Pravilnik o tehničkim karakteristikama fiskalne kase, sadržaju formulara i načinu ispitivanja uzorka tipa fisklane kase, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 13 od 13. februara 2008, 121/08)
27. Pravilnik o evidenciji zaposlenih invalida, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 61 od 29. juna 2012)
28. Pravilnik o radnim mjestima i poslovima za prioritetno zapošljavanje invalida, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 61 od 29. juna 2012)
29. Pravilnik o uslovima koje treba da ispune otkupna stanica i otkupno mjesto, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 69 od 25. jula 2008)

30. Pravilnik o obrascima zahtjeva za upis, promjenu i brisanje podataka u registru poljoprivrednih gazdinstava i registru korisnika podsticajnih sredstava, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 47 od 7. juna 2013)
31. Pravilnik o primjeni Zakona o porezu na dohodak, (Objavljeno u "Sl. glasnik RS", br. 22 od 07 marta 2011)
32. Pravilnik o preventivnim mjerama za bezbjedan i zdrav rad pri korišćenju sredstava i opreme za ličnu zaštitu na radu, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 23 od 20. marta 2013)
33. Pravilnik o preventivnim mjerama za bezbjedan i zdrav rad pri ručnom prenošenju tereta, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 79 od 16. septembra 2013)
34. Pravilnik o načinu vođenja evidencija, (Objavljeno u "Sl. glasnik RS", br. 63 od 13 jula 2009)
35. Pravilnik o opštim i posebnim uslovima u pogledu kadra, prostora i opreme za promet na malo u apoteci, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 56 od 17. juna 2010, 47/12)
36. Pravilnik o uslovima i načinu obavljanja daljinske trgovine – prodaje na daljinu, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 112 od 3. decembra 2008)
37. Pravilnik o obrascima ugovora o radu, (Objavljena u "Sl. glasniku RS", br. 19 od 17. marta 2009)
38. Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige utisaka u ugostiteljskim objektima, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 108 od 2. novembra 2011)
39. Pravilnik o sadržini i načinu vođenja knjige prometa, (Objavljen u "Sl. glasniku RS", br. 70 od 31. decembra 2001)

Da bi se utvrdili stvarni fiskalni i parafiskalni nameti koji opterećuju preduzetništvo u RS, analizirane su i odluke o komunalnim taksama u 19 opština/gradova u RS i to: Banja Luka, Brod, Berkovići, Bratunac, Bijeljina, Bileća, Čelinac, Gradiška, Laktaši, Milići, Kostajnica, Zvornik, Novi Grad, Srbac, Šamac, Višegrad, Prijedor, Teslić i Ribnik.

3. Rezultati

S obzirom na to da je analiza prepreka razvoju preduzetništva zahtijevala i primjenu tehnika prikupljanja podataka koristeći tehnike ispitivanja – intervjuisanje i anketiranje, odnosno direktno i indirektno ispitivanje preduzetika, gotovo da nije bilo ispitanika koji nije imao primjedbe na visinu poreza i doprinosa na zarade zaposlenih, prema posljednjim zakonskim rješenjima u RS. Ovo je naročito izražen problem u onim granama u kojima troškovi radne snage čine veliki dio ukupnih troškova.

U sljedećem dijelu analize navodićemo zakonske akte, sa njihovim spornim članovima, kao i prijedloge za njihovo poboljšanje a u cilju otklanjanja uočenih prepreka za razvoj preduzetništva u Republici Srpskoj.

3.1. Zakon o porezu na dohodak

3.1.1. Identifikovanje problema

Zakon o porezu na dohodak, član 20. Stav 1. tačka V. glasi: *da ukupan godišnji prihod malog preduzetnika po osnovu obavljanja te djelatnosti ne prelazi iznos od 50.000 KM.* Gdje se godišnji porez malog preduzetnika (paušal) obračunava po stopi od 2% na ukupno ostvareni prihod i on ne može biti manji od 600 KM za manje od 50.000 KM godišnjeg prometa, dok sve preko toga podliježe previsokim poreskim opterećenjima.

3.1.2. Prijedlog za poboljšanje

Kao prijedlog rješenja ovoga problema je da se prag paušala sa 50.000 KM podigne na veći iznos. Preduzetnici su usaglasili da taj prag treba da bude 100.000KM, što se uzima kao i direktan prijedlog za poboljšanje. Time bi preduzetnici obaveze plaćali paušalno i oslobodili se knjigovodstvenih usluga i obaveze koje se manifestuju preko poslovnih banaka sveli na minimum.

Pomenuti prijedlog, Zanatsko – preduzetničko udruženje iz Prijedora je imalo i ranije, a svoju inicijativu je slalo resornom ministarstvu, ali bez uspjeha.

3.2. Zakonu o doprinosima u RS

3.2.1. Identifikovanje problema

U smislu odredbi člana 3. Zakona o porezu na dohodak plata, topli obrok i regres imaju karakter ličnih primanja i isti podliježu obavezi plaćanja porezana dohodak po stopi od 10%, shodno odredbama a člana 4, istog zakona. Članom 8. Zakona o doprinosima propisane su stope doprinosi na lična primanja (platu, topli obrok i regres) i one iznose kako slijedi:

- doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje, stopa 18,50 %
- doprinos za zdravstveno osiguranje, stopa 12,50 %
- doprinos za osiguranje od nezaposlenosti, stopa 1,00 %
- doprinos za dječiju zaštitu stopa 1,50 %

3.2.2. Prijedlog za poboljšanje

Kao prijedlog za poboljšanje preduzetničke aktivnosti jeste izmjena Zakona o porezu na dohodak, u pravcu vraćanja neoporezivog dijela dohotka i stope poreza na dohodak, kao i ukidanje oporezivanja dividende i udjela u dobiti, sa ciljem kreiranja povoljnijeg poslovnog ambijenta i konkurentnijih uslova privrjeđivanja u Republici Srpskoj. Navedena izmjena je predložena u cilju direktnih stranih investicija.

Predstavnici ZPU sugerisali su da se neoporezivi dio dohotka vrati na 250 KM, i istakli da su davanja po osnovu doprinosa narasla za 150% u poslednjih 15 godina.

Prema Zakonu o doprinosima u RS se plaćaju četiri vrste doprinosa na primanja prema procentima određenim ovim zakonom. Za zaposlenog radnika poslodavac uplaćuje doprinose u visini 33% od bruto zarade radnika (zajedno porez i doprinosi na neto platu iznose 43%) ili ili 66 % neto najniže plate plate radnika u RS.

Iz prethodno navedenog se vidi da je u RS visoka cijena rada što direktno dovodi do velikoga broja radnika „na crno“ koji ostaju bez svojih prava.

Da bi se smanjio broj radnika „na crno“ potrebno je napraviti analizu kako bi sistem funkcionisao kada bi se smanjili doprinosi koji su osnovni teret za poslodavce. Pretpostavka je da bi se prijavljivanjem većeg broja radnika, a smanjenjem poreskih opterećenja mogao prikupiti isti novac kao i do sada, ili čak veći, a veći broj radnika i njihovih porodica bio bi osiguran.

Preduzetnici bi se mogli stimulisati na način da se umanju za 50% od ukupna davanja koja se izdvajaju za svakog novouposlenog radnika, prvu godinu.

3.3.Zakon o porezu na nepokretnosti

3.3.1. Identifikovanje problema

Zakon o porezu na nepokretnosti u članu 8. stav 1. propisuje *Poreska stopa poreza na nepokretnosti ne može biti manja od 0,05% od procijenjene vrijednosti nepokretnosti, niti veća od 0,50% od procijenjene vrijednosti nepokretnosti.*

3.3.2. Prijedlog za poboljšanje

Član 8. Zakona je potrebno izmijeniti u smislu usvajanja jedinstvene stope poreza umjesto propisanog raspona od 0,05 do 0,50%, koji daje mogućnost opštinama da usvajaju stopu prema svojim potrebama i naplaćuju različite iznose poreza za istu tržišnu vrijednost imovine. Važeće zakonsko rješenje ne ide u prilog preduzetnicima, ali ni investitorima, s obzirom na to da ne postoji izvjesnost u pogledu visine iznosa poreza koji treba platiti, jer skupštine opština i gradova stopu usvajaju za svaku budžetsku godinu.

3.3.3. Identifikovanje problema

Član 8. stav 2. navodi *U slučaju obavljanja deficitarne proizvodno-zanatske privredne djelatnosti, obveznik može biti oslobođen obaveze, o čemu posebnu odluku donosi skupština opštine, odnosno grada.*

3.3.4. Prijedlog za poboljšanje

Da bi se podstakla preduzetnička djelatnost, posebno ona koja jeste deficitarna, potrebno je potrebno stav 2. člana 9. Zakona preciznije definisati i odrediti koje su to deficitarne djelatnosti i na koji način ih stimulisati za razvoj. na taj način bi preduzetnici – zanatlije bili motivisani i bolje obaviješteni o olakšavajućim okolnostima poslovanja za njih.

Predstavnici ZPU su istakli da je većina zanatsko privrednih djelatnosti deficitarna i da ih kao takve treba zakonski kategorisati.

Kod lokalnih propisa treba napomenuti da praksa varira od opštine do opštine, ali neke pravilnosti su uočene i mogu se primeniti na većinu opština u Republici Srpskoj. Prema tome, naknada za uređenje gradskog građevinskog zemljišta bi se trebala određivati prema troškovima uređenja zemljišta, a ne na osnovu vrednosti lokacije na kojoj se objekat nalazi

3.4. Zakon o komunalnim taksama

Kao najveći problem u vezi sa lokanim propisima, preduzetnici navode komunalne i administrativne takse.

Zakon obavezuje isticanje firme na ulazu u radnju, i takse za te namjene se u nekim opštinama određuju u nerealno visokim iznosima. Pri tome se ne uzima u obzir ekonomska snaga preduzetnika, budući da preduzeća koja su razvrstana u istu kategoriju plaćaju istu firmarinu bez obzira na veličinu i ostvaren obim poslovanja.

3.4.1. Identifikovanje problema

Naplata komunalnih taksi u opštinama Republike Srpske okvirno je regulisana Zakonom o komunalnim taksama RS. Po tom zakonu jedinice lokalne samouprave utvrđuju visinu naknade (Član 1, stav 1). Zakonom je utvrđeno za šta se može utvrditi komunalna taksa (isticanje poslovnog imena pravnog lica ili preduzetnika na poslovnim prostorijama, korištenje prostora na javnim površinama) po članu 3 Zakona.

Analizirajući Odluke o komunalnim taksama u 19 opština/gradova utvrdili smo da osim što je visina komunalnih taksi različita, različito se tretira i član 9. Zakona. Prema članu 9. *Aktom o utvrđivanju komunalne takse jedinice lokalne samouprave mogu da utvrde i druge slučajeve oslobađanja od plaćanja komunalnih taksa obvezniku koji: a) obavlja niskoakumulativne i deficitarne djelatnosti, b) se bavi starim zanatima, v) prvi put pokreće privrednu ili uslužnu djelatnost, ukoliko je obveznik preduzetnik, g) zaposli nove radnike, ukoliko je obveznik preduzetnik i d) je korisnik prava socijalne zaštite.*

3.4.2. Prijedlog za poboljšanje

Član 9. ovog Zakona bi se trebao ujednačiti u svim opštinama, posebno u cilju unapređenja i stimulacije preduzetništva stav b., v. i g. treba da bude u članu 8. odnosno da se ovi preduzetnici oslobode od plaćanja komunalne takse.

Predstavnici ZPU Prijedora su kod Zakona o komunalnim taksama, sugerisali da je godišnja članarina koju preduzetnici trebaju da plaćaju treba na neki način uđe u komunalne takse što bi osiguralo naplativost iste i funkcionisanje udruženja.

Oni su istakli da preduzetnici moraju da plaćaju tri vrste komunalnih taksi: opštinsku komunalnu taksu, posebnu republičku taksu i taksu za isticanje reklama. Predloženo je da se uvede jedna komunalna taksa koja ne može biti viša od 1/3 najniže cijene rada i da se ta komunalna taksa postepeno uvodi (npr. u prvoj godini rada da preduzetnik bude oslobođen plaćanja, u drugoj da plati 70 %, a onda 100% nadalje).

Osim toga, potrebno je tačka a. člana 9. Zakona preciznije definisati i odrediti koje su to deficitarne djelatnosti i na koji način ih stimulisati za razvoj.

Kao što smo već napomenuli, jedinice lokalne samouprave su obavezne po članu 8. da oslobode plaćanja određene kategorije. Među njima nisu fizička lica koja se bave tradicionalnim zanatima. Za njih je ostavljena samo mogućnost oslobađanja plaćanja komunalnih taksi (član 9, stav b). Takvu mogućnost stimulisanja za bavljenje

tradicionalnim zanatima iskoristile su samo neke opštine (Bratunac, Laktaši, Milići, Prijedor...) dok druge ne nude nikakvu mogućnost za stimulaciju takvih djelatnosti. Visina komunalne takse varira od opštine do opštine i zavisi od mnogo faktora.

Tabela 2. Prikaz analize visine komunalne takse po opštinama u RS

Jedinica lokalne samouprave	Za istaknutu firmu zanatsko-preduzetničke radnje godišnje	Za istaknutu firmu trgovačke radnje	Za istaknutu firmu ugostiteljskog objekta
Berkovići	30 KM	50 KM	50 KM
Bijeljina	Zlatarska djelatnost - 450 KM Kamenoresci - 400 KM Automehaničari, autolimari, elektromehaničari, stolari, zanati djelatnosti iz oblasti građevinarstva - 50 KM	Samoposluge, mini marketi - 300 KM Prodavnice, butici, kiosci - 100 KM	Od 150 KM (kafe bar, bife, čevapdžinica...) do 3.500 KM (noćni bar, disko bar, bar...)
Bileća	Samostalne zanatske radnje: Kamenoresci, autolimarske, stolari, autoelektričarske, vodoinstalateri, bravari, keramičari, precizni mehaničari, frizeri, fotografi, stakloresci - 50 KM Ostale zanatske radnje - 30 KM	50 KM	Ugostiteljski objekat sa točenjem alkohola - 100 KM Ugostiteljski objekat bez točenja alkohola - 50 KM
Bratunac	Oslobodeni plaćanja su preduzetnici koji se bave niskoakumulativnim i deficitarnim zanimanjima, oni koji se bave tradicionalnim zanatima, kao i svi preduzetnici u prvoj godini poslovanja. Ostale preduzetnici plaćaju zavisno od djelatnosti od 80 KM do 200 KM	Od 50 KM do 400 KM	Noćni klubovi, hoteli, moteli - 500 KM Čevabdžinice - 150 KM Poslastičarnice, buregdžinice... - 100 KM U. objekti u kojima se ne toči alkohol - 70 KM U. objekti u kojima se toči alkohol od 80 KM do 250 KM (zavisno od kvadrata objekta i zone)
Brod	Obučari, sajdžije i djelatnosti iz kućne radinosti - 25 KM zanatske djelatnosti u oblasti građevinarstva - 200 KM automehaničari, autolimari, elektromehaničari i stolari - 300 KM Kamenoresci - 500 KM Zlatari - 700 KM	Kiosci za prodaju štampe - 50 KM Prodavnice, butici - 200 KM Samoposluge - 400 KM Robne kuće - 1.000 KM	Roštiljnice i poslastičarnice - 100 KM Noćni bar, disko bar, hotel - 1.000 KM
Čelinac	Kamenoresci, zlatarska djelatnost - 200 KM Zanati i ostale djelatnosti - 100 KM	Samoposluge - 250 KM Dragstori - 200 KM Ostale trgovačke radnje 100 KM	Noćni barovi - 2.000 KM Disko-barovi, densing barovi, ugostiteljski objekti u kojima se izvodi muzika uživo - 200 KM Hoteli i moteli - 350 KM

			Restorani - 200 KM Picerije - 150 KM Svi ostali oblici ugostiteljske djelatnosti - 100 KM
Gradiška	Kamenoresci - 800 KM Zlatari - 500 KM Automehaničari, autolimari, elektromehaničari i stolari, zanatske djelatnosti u oblasti građevinarstva (zidari, tesari, limari, bravari, podopolagači, moleri, vodoinstalateri i elektroinstalateri) - 150 Ostale zanatske djelatnosti - 100 KM	Dragstori i samoposluge - 200 KM Prodavnice, butici i kiosci - 100 KM	Noćni klub, noćni bar, disko bar, diskoteka - 3.000 Hotel, motel turističko naselje ... - 1.000 KM Kamp, hostel, prenočište... - 500 KM Restorani - 300 KM Kafe bar, bife, pivnica, konoba - 150 KM Poslastičarnica, domaća kuhinja - 100 KM
Banjaluka	Od plaćanja komunalne takse oslobađaju se obveznici koji obavljaju niskoakumulativne i deficitarne proizvodno-zanatske i uslužne djelatnosti na području grada Banjaluke. Kamenoresci - 900 KM Zlatarska djelatnost - 900 KM Ostale zanatsko-preduzetničke djelatnosti - 360 KM	Dragstori - 900 KM Samoposluge, prodavnice i butici - 360 KM Kiosci - 90 KM	Noćni klub, noćni bar, disko bar, disko klub i diskoteke - 2.700 KM Moteli - 900 KM Ostali ugostiteljski objekti - 360 KM
Kostajnica	Zlatarska djelatnost(po radnom mjestu) - 250 KM Kamenorezačka djelatnost - 150 KM Zanatske radnje - 100 KM	Marketi - 300 KM Samostalne trgovačke radnje - 180 KM Otvoreni štandovi i kiosci - 130 KM	Moteli - 400 KM Diskoteke i noćni barovi - 300 KM Restorani, kafići - 250 KM Ostali (picerije, buregdžinice, pekoteke, poslastičarnice i sl.) - 150 KM
Laktaši	Od plaćanja su oslobođeni obveznici koji se bave domaćom radinošću, starim i umjetničkim zanatima preduzetnici koji obavljaju zanatsku, proizvodnu i građevinsku djelatnost, u godini registracije, ako prvi put pokreću privrednu ili uslužnu djelatnost. Kamenoresci - 500 KM Ostali zanatski preduzetnici - 200 KM	Zlatara - 400 KM Trgovina na veliko - 1.000 KM Trgovina na malo (zavisno od kvadrature poslovnog prostora) od 300 KM do 1.500 KM Kiosci i ribarnice - 100 KM	Noćni klubovi, noćni barovi - 3.000 KM Disko barovi, barovi i barovi na otvorenom - 1.500 KM Disko klubovi, diskoteke - 1.000 KM Restorani i saloni za posebne prilike - 600 KM Poslastičarnice i kafe poslastičarnice - 500 KM Kafe barovi - 400 KM Objekti brze hrane (kiosk) i pokretni ugostiteljski objekti - 100 KM
Milići	Od plaćanja su oslobođeni preduzetnici koji se bave niskoskumulativnim i deficitarnim djelatnostima,	Samoposluge - 200 KM Trgovinske radnje prehrambene i	Noćni klubovi - 300 KM Hoteli i moteli - 200 KM

	tradicionalnim zanatima, preduzetnici koji prvi put pokreću djelatnost... Ostali preduzetnici - 50 KM	neprehrambene robe i butici - 100 KM Kiosci - 50 KM	Ostali ugostiteljski objekti - 100 KM
Novi Grad	Zlatarska djelatnost, kamenoresci - 250 KM Poljuprivredni preduzetnici - 200 Ostali preduzetnici - 150 KM	Samoposluge - 200 KM Ostale samostalne trgovačke radnje - 150 KM	Restorani, diskoteke i noćni barovi - 300 KM Ugostiteljska djelatnost u kojoj se toče alkoholna pića - 250 KM Ugostiteljska djelatnost u kojoj se ne toče alkoholna pića - 150 KM
Prijedor	Od plaćanja su oslobođeni preduzetnici koji se bave domaćom radinošću, starim i umjetničkim zanatima. Automehaničari, autolimari, elektromehaničari te zanatske djelatnosti u oblasti građevinarstva- 150 KM Ostali zanati - 100 Kamenorezačka djelatnost - 500 KM	Robne kuće - 500 KM Zlatarske radnje - 400 KM Samoposluge, dragstori - 300 KM Samostalne trgovačke radnje - 150 KM	Hoteli - 1.000 KM Moteli, bazeni, akva-parkovi - 800 KM Noćni klubovi, disko klubovi, restorani - 400 KM Samostalne ugostiteljske radnje radnje - 200 KM
Ribnik	Kamenoresci - 100 KM Ostali zanati - 30 KM	Dragstori i samoposluge - 200 KM Prodavnice, butici i kiosci - 70 KM	Noćni bar, noćni klub, disko bar... - 200 KM Hotel, motel, turističko naselje - 100 KM Restorani, pekoteke, roštiljnice, gostione, kafe bar, bar, kafana ... 70 KM
Šamac	Preduzetnik je oslobođen plaćanja ukoliko zaposli nove radnike, ukoliko obavlja deficitarnu djelatnost, ili prvi put pokreće djelatnost. Obučari i sajdžije - 50 KM Zanatska djelatnost u oblasti građevinarstva, automehaničari, autolimari - 70 KM Kamenoresci - 150 KM Zlatarska djelatnost - 100 KM	Robne kuće, tržni centri - 600 KM Samoposluge (zavisno od kvadrature) od 100 KM do 400 KM Dragstor - 300 KM Prodavnice i butici - 100 KM Kiosci - 50 KM	Noćni barovi - 400 KM Barovi, disko barovi, hoteli, moteli, apartmani - 200 KM Restorani - 100 KM Kafe bar, kafe, čevabdžinice, buregdžinice - 70 KM
Srbac	Zlatarska djelatnost - 500 KM Automehaničari, autoelektričar - 200 KM Zanatska djelatnost u oblasti građevinarstva, - 100 KM...	Dragstori, samoposluge, mini-marketi - 200 KM Prodavnice, butici i kiosci - 100 KM	Noćni barovi, barovi, disko klubovi, moteli, hoteli - 700 KM Kafane, kafe barovi, barovi, restorani, apartmani - 300 KM Picerije, poslasičarnice ... 200 KM
Teslić	Preduzetnik je oslobođen plaćanja ukoliko poveća broj zaposlenih, ukoliko se bavi djelatnostima koje se smatraju starim i umjetničkim zanatima i	Trgovina na malo (tezge i pijace) - 50 KM ... Robne kuće, supermarketi	Noćni klub, diskoteke, folkoteke, hoteli - 700 KM Moteli - 300 KM Ostaliugostiteljski objekti

	kućnom radinošću, obveznik preduzetnik koji po prvi put pokreće privrednu ili uslužnu djelatnost, oslobađa se obaveze plaćanja komunalnih taksa, u godini u kojoj je otpočeo obavljanje djelatnosti, i u narednoj kalendarskoj godini.	od 180 KM do 2.000 KM	150 - 200 KM
Višegrad	Od plaćanja su oslobođeni preduzetnici koji obavljaju deficitarne i niskoakumulativne djelatnosti: obučari, krojači, časovničari, optičari, jufkari, kovači, bojadžije, vunovlačari, dimnjačari, vodoinstalateri, molersko-tapetarska djelatnost, hemijsko čišćenje, pogrebna oprema, prikupljanje i promet sekundarnih sirovina. Kamenoresci - 300 KM	Tržni centri, hipermarketi, robne kuće, pijace ... 1.000 KM Trgovina na veliko - 500 KM Trgovina na malo - 400 KM	Hoteli - 1.500 KM Moteli - 1.000 KM Ostali ugostiteljski objekti - 400 KM
Zvornik	Stolarske radionice, automehaničari, kamenoresci - 300 KM Zidari, tapetari, fasaderi, limari, autolimari, parketari, keramičari, vulkanizeri, tesari, domaća radinost, prikupljanje ljekovitog bilja, stakloresci - 150 KM Obučari, krojačke, ćurčijske, bačvarske, kolarske, časovničarske, vunovlačarske, tapetarske, kazandžijske, tašnerske i ostale zanatske radnje - 100 KM	Samoposluge i marketi - 500 KM Zlatarske radnje - 400 KM Prodavnice mješovite robe - 200 KM Kiosci za prodaju štampe - 100 KM	Hoteli - 1.200 KM Moteli - 800 KM Ugostiteljski objekti u kojima se toči alkohol od 100 KM do 350 KM Poslastičarne, narodne kuhinje - 150 KM Ugostiteljski objekti u kojima se ne toči alkohol - 100 KM

Kao što je u tabeli prikazano zanatsko-preduzetnička djelatnost u mnogome zavisi od sluha jedinica lokalne samouprave. Dok neke opštine manjim džbinama stimulišu takvu djelatnost, druge je guše visokim nametima. Tako se domaća radinost "stimuliše" u Zvorniku sa 150 KM taksi mjesečno, iako je Pravilnik o djelatnostima koje se smatraju starim i umjetničkim zanatima i domaćom radinosti i donesen da bi ojačao konkurentnost proizvoda starih zanata. Sa ovakvim odnosom prema zanatskim djelatnostima možemo da gledamo izumiranje gotovo zaboravljenih djelatnosti uporedo sa izumiranjem jedne od rijetkih šansi za proširenje ionako siromašne turističke ponude.

Prema tome, preduzetnici su i do sada ukazivali na visoke i neujednačene komunalne takse, a ovom analizom možemo uvidjeti i u kojim opštinama one to zaista jesu i uticati na njihovo umanjenje.

3.5. Zakon o administrativnim taksama

3.5.1. Identifikovanje problema

Prema Zakonu o administrativnim taksama, član 4., stav 3., *Za spise i radnje u postupku registracije osnivanja, promjene podataka i prestanka obavljanja djelatnosti preduzetnika na teritoriji RS takse mogu iznositi najviše do 30KM za sve radnje u postupku.*

3.5.2. Prijedlog za poboljšanje

Preduzetništvo ne možemo da unaprijedimo, da mu omogućimo napredak uz naplatu taksi i naknada za svaki obrazac koji je pri registraciji i tokom poslovanja potreban. Takse za ove namjene ne bi trebale postojati, kao što se ne naplaćuju ni za nezaposlene, jer u procesu registracije osnivanja preduzeća, preduzetnik to realno i jeste.

Osim toga, administrativne takse u postupku registracije preduzetnikane da nisu 30 KM, nego nisu jednake ni u svim opštinama, tako da u pojedinim opštinama iznose i do 150 KM. Prema tome i samo Ministarstvo industrije, energetike i rudarstva predlagalo jedinstvenu taksu od 10 KM. Možemo navesti primjer Banja Luke gdje je za registrovanje trgovinske, uslužne ili turističke djelatnosti potrebno od 42 do 102 marke takse bez obzira da li se registruje djelatnost kao osnovna, dopunska ili dodatna.

Na istom primjeru vidimo i nedosljednost sa zakonom, jer se i za promjenu rješenja treba izdvojiti više novca od propisanog (40KM), za privremeni prestanak djelatnosti (40KM), kao i za objavu (40KM).

Tabela 3. Dokumenti i cijene potrebni za osnivanje preduzeća na primjeru Banja Luke

Registracija preduzeća kao osnovne djelatnosti (nezaposleno lice)	
Ovjerena fotokopija lične karte	0,20 KM
Ljekarsko uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti – originalili ovjerena fotokopija	35 do 45 KM (zavisno do ambulante)
Dokazda nije uradnom odnosu (izdaje Zavodza zapošljavanje) – original ili ovjerena fotokopija ili ovjerena fotokopija radne knjižice;	besplatno
Ovjerena izjava o ispunjenosti uslova za obavljanje turističke / trgovinske / ugostiteljske djelatnosti;	2 KM
Uvjerenje Osnovnog suda da nije izrečena pravosnažna mjera zabrane obavljanja tražene djelatnosti – originalili ovjerena fotokopija	15KM
Dokaz o odgovarajućoj stručnoj spremi ili dokaz da će zaposliti lice sa odgovarajućom stručnom spremom ako je to posebnim zakonom propisano – ovjerena fotokopija	2 KM
Takse i naknade	Gradska administrativna taksa od 2KM na zahtjev i gradska administrativna taksa za rješenje od:

	<ul style="list-style-type: none">- za ugostiteljsku djelatnost 100 KM- za trgovinsku djelatnost 100 KM- za zanatsku djelatnost 50 KM- za ostale djelatnosti 40 KM- za djelatn. bez korištenja posl. prostora 70KM- za promjene u obavljanju djelatnosti 40KM
--	--

3.6. Zakon o posebnim republičkim taksama

3.6.1. Identifikovanje problema

Član 2. Zakona o posebnim republičkim taksama kaže: *Posebna republička taksa za preduzetnike utvrđuje se u godišnjem iznosu, prema registrovanoj djelatnosti i to:*

- *ugostiteljska, trgovinska, advokatska i apotekarska djelatnost u iznosu od 250 konvertibilnih maraka*
- *ostale djelatnosti u iznosu od 50 konvertibilnih maraka.*

3.6.2. Prijedlog za poboljšanje

Razlika u republičkim taksama je izuzetno visoka, između tačke jedan i dva. Posebno zbog toga što većina ugostiteljskih ili trgovinskih radnji ostvaruju manje prometa, nego primjera radi klesari. Neophodno je urediti iznos republičke takse, posebno zbog toga što su komunalne takse u opštinama za iste te djelatnosti izuzetno visoke.

Osim toga, ugostiteljske i trgovinske djelatnosti imaju osim knjige prometa, da vode i još bar dvije knjige (knjiga gostiju, knjiga utisaka, ...) čija taksa za ovjeru košta 50 KM. Ovjera knjiga bi trebala imati simboličnu cijenu, a ovako visoke naknade destimulišu preduzetnike i vode ka crnom tržištu. Osim toga, na ovaj način razdvajanjem republičkih takse, stiče se utisak da je važno puniti budžet ciljano od najbrojnijih djelatnosti

Takođe, republičke takse na djelatnosti starih zanata i poljoprivrednih gazdinstava ne bi trebale ni biti, a u cilju njihovog razvoja i poboljšanja turističke ponude RS. Za potpuno ukidanje republičke takse, zalažu se i predstavnici ZPU, koji su istakli da im vlada do sada nikada nije dala odgovor na šta se pomenuta taksa odnosi, niti oni vide smisao njegovog postojanja osim harača.

3.6.3. Identifikovanje problema

Član 4. Zakona kaže: *Obveznik koji u prethodnoj godini nije ostvario promet od registrovane djelatnosti, kao i obveznik koji registruje obavljanje djelatnosti u toku godine za koju se plaća posebna republička taksa, plaća taksu, i to: preduzetnik – 20 konvertibilnih maraka.*

3.6.4. Prijedlog za poboljšanje

Obveznik koji nije ostavrio promet u prethodnoj godini mora do 31. marta godine za koju se plaća taksa treba da plati umanjenu taksu, iako je u prethodnoj godini već platio punu

cijenu takse a u njoj nije ostvari promet. Predlaže se da se smanji cijena takse za preduzetnike koji nisu ostvarili promet u prethodnoj godini kao stimulans za nastavak rada.

Previsoke novčane kazne (300 do 3.000 KM) za preduzetnike koji nisu u propisanom roku platili republičku taksu, posebno zbog toga što se polovina republičke takse mora da plati u prvom kvartalu godine za tekuću godinu.

3.7. Zakon o fiskalnim kasama

3.7.1. Identifikovanje problema

Prema sprovedenom anketiranju preduzetnika, za sektor maloprodaje i ugostiteljstva, sprovođenje zakona o fiskalnim kasama predstavlja jedan od najvećih problema sa kojima se suočavaju u svom svakodnevnom poslovanju. Preduzetnici glavnu primjedbuna zakon i njegovu primenu stavljaju zbog nedovoljne fleksibilnosti. Propisane kazne su u iznosu od 500 do 1.500 KM za preduzetnike, prema članu 90, stav 3. Takvo sporovđenje zakona dovodi do kažnjavanja i za najmanje propuste, nastale i najmanjom omaškom, pri čemu izdvajaju nametanje obaveze dnevnih izvještaja koji zahtijevaju previše vremena.

3.7.2. Prijedlog za poboljšanje

Da bi preduzetnici mogli rasterećenije da posluju potrebno je unijeti više fleksibilnosti u kaznene odredbe, odnsono uvesti prvo opomene, a tek onda kazne čiji iznos ne treba da prelazi 500KM.

3.7.3. Identifikovanje problema

Prrema članu 5. Zakona o fisklanim kasama *Lice koje je upisano u odgovarajući registar za promet robe, odnosno za pružanje usluga, dužno je da registruje svaki pojedinačni promet robe i usluga preko fiskalne kase i prenos podataka preko terminala do servera PU, a u slučaju da koristi nadređeni računar, zadavanje komandi fiskalnoj kasi je dužno da vrši pomoću softverske aplikacije.* Međutim, prema stavu 2. člana 5. Zakona, tačka đ. kaže da se pomenuto ne odnosi na advokatske djelatnosti.

3.7.4. Prijedlog za poboljšanje

Razdvajanje usluga na ovakav način je nestimulativno za preduzetnike, jer se pod isto svrstavaju samostalni poljoprivredni proizvođači koji prodaju svoje usluge na tezgama i čija djelatnost se obavlja uglavnom sezonski, sa advokatskom djelatnošću.

Potrebno je detaljnije definisati zakonske odredbe i procijeniti promet svake djelatnosti i na osnovu toga osloboditi pojedine preduzetničke djelatnosti, a ne samo poljoprivredne proizvođače. Sasvim je sigurno da jedna obučarska radnja ima mnogo manji promet od advokatske kancelarije, ali ona nije izuzeta iz obaveze posjedovanja fiskalne kase.

Osim toga, kao konkretan prijedlog do kojeg se došlo kroz fokus grupu sa preduzetnicima, jeste da se preduzetnici, fizička lica koja posluju u okviru 50.000 KM i

plaćaju godišnji paušal, oslobode obavzene posjedovanja fiskalne kase, koja samo izaziva dodatne troškove, a paušalci svakako plaćju svake godine isti iznos poreza/paušala. Predstavnici ZPU Prijedora su naglasili da bi se trebala uraditi posebna analiza koja bi ispitala sporni zakon i njegovu opravdanost za preduzetnike.

3.7.5. Identifikovanje problema

Prema članu 81. stav 1. *Obveznik je dužan da jednom godišnje obavi tehnički pregled fiskalnog sistema* i stav 4. *Obveznik snosi troškove tehničkog pregleda, čija se visina utvrđuje ugovorom o servisiranju i tehničkoj podršci iz člana 51. stav 2. tačka b.*

3.7.6. Prijedlog za poboljšanje

Obaveznost servisiranja, iako fiskalna kasa nije pokvarena i ugovora sa operaterom za GPRS mrežu za prenos podataka između terminala i servera Poreske uprave, je dodatno opterećenje za preduzetničko poslovanje. Kazne za nepoštivanje ovog člana su takođe previsoke. Potrebno je uvesti prvo opomenu za preduzetnika, a u boljem slučaju produžiti period od servisiranja do servisiranja ili servisiranje samo u slučaju kvara uređaja.

3.8. Zakon o radu

3.8.1. Identifikovanje problema

Preduzetnici veliki dio vremena troše i na prijavu i odjavu radnika, posebno u onim oblastima gdje je neophodno zapošljavanje radnika u sezoni, a van sezone se pokaže kao višak.

3.8.2. Prijedlog za poboljšanje

Kao prijedlozi za unapređenje ove oblasti, jesu fleksibilno radno vrijeme u pojedinim djelatnostima na šta se nadovezuje i neoporeziv dohodak na lična primanja od povremenih i privremenih ugovora, zatim pojednostaviti proceduru prijave zaposlenih, produžavanje rokova za podnošenje prijava novozaposlenih, uvesti mogućnost elektronskog podnošenja prijava.

Preduzetnici navode da kazne po osnovu ovog zakona takođe treba smanjiti, jer su previsoke i neadekvatne.

3.8.3. Identifikovanje problema

Član 133. Zakona o radu predviđa *Ako je radnik zatečen u vršenju radnji za koje se osnovano sumnja da predstavlja krivično djelo ili da ugrožava imovinu veće vrijednosti, poslodavac ga može udaljiti s rada i prije otkazivanja ugovora o djelu. Za vrijeme udaljenja s rada radnik ima pravo na naknadu plate u visini od 50% prosječne plate koju je ostvario u posljednjih šest mjeseci.*

3.8.4. Prijedlog za poboljšanje

Pomenuti član Zakona direktno ugrožava poslodavca, koji mora da isplaćuje radniku polovinu plate uprkos njegovom djelu. Prijedlog za poboljšanje jeste obustava prihoda do okončanja procesa.

3.9. Zakonu o zanatsko – preduzetničkoj djelatnosti

3.9.1. Identifikovanje problema

Član 12. stav 2. *Preduzetnik za sve obaveze nastale u vezi sa obavljanjem preduzetničke djelatnosti odgovara cjelokupnom svojom imovinom.*

3.9.2. Prijedlog za poboljšanje

Član 12. ovoga Zakona propisuje da preduzetnik za materijalne obaveze koje proističu iz obavljanja djelatnosti odgovara cjelokupnom pokretnom i nepokretnom imovinom. Dok recimo pravna lica odgovaraju samo sa osnivačkim ulogom.

Prijedlog je da se u ovome slučaju razmotri izmjena ovoga člana u cilju smanjenja odgovornosti cjelokupnom imovinom preduzetnika, odnosno predstavnici ZPU Prijedor predlažu izjednačavanje odgovornosti sa odgovornosti koja imaju pravna lica.

Primjera radi, Hrvatska je ovaj problem neravnopravnog položaja preduzetnika/obrtnika promijenila novim Zakonom o obrtu, Članak 23., stav 1 *Za obveze koje nastaju u obavljanju obrta, obrtnik odgovara cijelokupnom svojom imovinom.* Stav 2. Iznimno od stavka 1. ovog članka, ovrha radi ostvarenja novčane tražbine protiv obrtnika ne može se provesti na nekretnini za stanovanje nužnoj za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba obrtnika i osoba koje je po zakonu dužan uzdržavati, odnosno na nekretnini za obavljanje samostalne djelatnosti, koja je njegov glavni izvor sredstava za život.

Njihov ministar poduzetništva i obrta Gordan Maras je rekao da je zakon mijenjan zbog dovođenja obrtnika u ravnopravniji položaj sa trgovačkim društvima i prema njemu se ne može se raditi zapljena na nekretnini za stanovanje i za obavljanje samostalne djelatnosti ako je to njihov glavni izvor sredstava za život.

3.9.3. Identifikovanje problema

Nefunkcionisanje Zanatsko-preduzetničke komore, udruženja koje prema Zakonu član 41, stav 1 *zastupa i usklađuje zajedničke interese preduzetnika na području RS.* Član 42. stav 1 kaže *Preduzetnici postaju članovi Komore upisom uu registar preduzetnika,* što je obavezno. Naime, definisana je obaveznost članstva u komori, ali nije propisana obaveznost Komore prema članstvu i kako se ona ostvaruje (nije organizovana u svim opštinama, niti ona funkcioniše u skladu sa zakonom).

3.9.4. Prijedlog za poboljšanje

Na odgovarajući način, podzakonskim aktom nadležno ministarstvo treba urediti obaveznost Komore prema članstvu i način na koji se ona ostvaruje čime se definisala

tačka (vrijeme) propisano za naplatu članarine. Dosadašnje funkcionisanje je ugroženo radi ne uređenosti ovog aspekta.

3.9.5. Identifikovanje problema

Neuređenost društvenog statusa Zanatsko-preduzetničke komore. Nedovoljno aktivna u animiranju kod donošenja zakonske regulative relevantne za funkcionisanje komore. Prema članu 46., stav i, Komora treba da *dostavlja informacije po zahtjevu nadležnog ministarstva*.

3.9.6. Prijedlog za poboljšanje

Komora preduzetnika treba imati povoljniji društveni status, te postati obavezni učesnik u postupku donošenja propisa i zakona na svim nivoima vlasti koji se odnose na preduzetnike. Komora ne treba da čeka zahtjeve ministarstva da bi dostavljala informacije o stanju u preduzetništvu, nego treba da bude inicijator promjena i poboljšanja statusa preduzetnika u RS.

3.9.7. Identifikovanje problema

Ne postojanje institucionalne podrške kod pripreme potencijalnih preduzetnika za bavljenje ovom djelatnošću. Prema članu 45., stav v., Komora *informiše i pruža savjetodavne i druge usluge svojim članovima prilikom osnivanja i obavljanja djelatnosti*.

3.9.8. Prijedlog za poboljšanje

Uspostavljanje sistema institucionalne podrške kod pripreme potencijalnih preduzetnika za bavljenje ovom djelatnošću kroz koji bi se potencijalni preduzetnici upoznali sa svojim pravima, obavezama i podrškom koju može očekivati. Komora ne bi trebala da daje savjete samo svojim članovima, nego edukuje i potencijalne preduzetnike.

3.9.9. Identifikovanje problema

Član 38. ovog zakona predviđa *Posebnim propisom za određenu zanatsku djelatnost može se propisati obaveznost posjedovanja majstorskog zvanja za njeno obavljanje*.

3.9.10. Prijedlog za poboljšanje

Iako još nije uveden majstorski ispit u zakonu se već stavlja stav da može biti obavezan. Zbog obučavanja drugih lica itekako potreban, ali još uvijek se ne zna da li postoji kadar za određene zanate za koje nikada nije ni postojalo teorijsko-stručno usavršavanje. Npr. vunovlačar, kazandžija, i sl.

Osim toga, postavlja se pitanje i koliku će cijenu ispita odrediti Ministarstvo, i da li će ju preduzetnici moći priuštiti, s obzirom na to da je cijena majstorskog ispita oko 700 KM u Hrvatskoj.

Prijedlog je da se uvede obaveznost posjedovanja majstorskog zvanja, odnosno polaganja ispita, zbog konkurentnosti preduzetničko-zanatske djelatnosti RS u pogledu turizma, ali i priznatosti radne snage od strane stranih investitora koji prepoznaju samo zvanje. Takođe, neophodno je da cijena majstorskog ispita bude simbolična, a u cilju širenja zanatske djelatnosti, samozapošljavanja, privlačenja investitora i turista.

3.9.11. Identifikovanje problema

Član 40. Zakona, stav 4. kaže *Praktični dio obuke mogu izvoditi i lica sa stečenim majstorskim zvanjem u odgovarajućem zanimanju.*

Da li to znači da ćemo majstore „uvoziti“ jer do sada nije ni bilo majstorskih ispita pa ih niko i nema, osim srednjoškolskog obrazovanja gdje su zanati odavno deficitarna zanimanja. Takođe, zakon predviđa da će majstorski ispit polagati samo mladi ljudi, odnosno oni koji su tek treba da steknu povjerenje u svom zanatu. Da li će ih to staviti u bolji položaj od zanatlija koji imaju mnogo više iskustva i znanja iz date oblasti a nisu polagali majstorski ispit?

3.9.12. Prijedlog za poboljšanje

Poboljšanje ovog člana zakona se direktno može nadovezati na prethodni stav. Dakle, uvesti obaveznost posjedovanja majstorskog ispita i to za sve dobne skupine. Samim tim, zanatlije koje bi polagale majstorski ispit sa svojim dugogodišnjim iskustvom, po automatizmu bi bili kadar koji može da izvodi praktični dio obuke za nove zanatlije.

3.10. Ostale identifikovane prepreke

3.10.1. Identifikovanje problema

Preduzetnici su izdvojili i kritike na rad poreskih organa i administrativne troškove. Kao problem uočeno je da obveznici koji nemaju sjedište u mjestu gde se nalaze filijale poreske uprave imaju znatnije administrativne troškove za podnošenje različitih poreskih prijava i potrebnih dokumenata.

3.10.2. Prijedlog za poboljšanje

Uvesti elektronsku upravu za sve poreske prijave i dokumente, čime bi se troškovi preduzetnika sveli na minimum. Međutim, ovdje bi se kao problem mogao javiti nedostatak informatičke pismenosti kako kod preduzetnika, tako i kod pojedinih djelatnika.

3.10.3. Identifikovanje problema

Uočeno je da nema komunikacije između različitih državnih organa, pa se od privrede zahtijeva da po više puta dostavljaju ista dokumenta, koja bi inače različiti organi mogli pribaviti i službenim putem.

3.10.4. Prijedlog za poboljšanje

Uvesti elektronsku upravu za sve poreske prijave i dokumente, čime bi se troškovi preduzetnika sveli na minimum. Takođe, potrebno je izraditi bazu podataka koja bi bila jedinstvena na nivou državnih organa i analizu njene efikasnosti. Samim tim, svaki dokument koji je predat jednom tijelu, ne bi se zahtijevao od drugog, čime bi se preduzetnicima olakšalo poslovanje od same registracije do mjesečnih i godišnjih prijava poreza i slično.

3.10.5. Identifikovanje problema

Pojedini preduzetnici su iznijeli i zamjerku na kašnjenje sa izdavanjem poreskih rješenja, što dovodi do pravne nesigurnosti i neizvjesnosti u pogledu iznosa poreskih obaveza. Ono oko čega su se preduzetnici složili jeste i to da informacioni sistem u poreskoj upravi nije dovoljno fleksibilan da bi omogućio lako ispravljanje grešaka poreske uprave. Naime, vrlo često se dešava da dođe do greške unutar Poreske uprave, pa se uplate poreza koje su uredno izvršene ne evidentiraju na pravi način, tako da dolazi do situacija da iako je porez plaćen, u sistemu Poreske uprave se obveznik i dalje zadužuje (0,03% po danu).

3.10.6. Prijedlog za poboljšanje

Zbog toga se predlaže da se omogućivim obveznicima da poreske prijave i ostale dokumente podnose elektronskim putem, uvesti obavezne rokove za dostavljanje poreskih rješenja, a ne samo obavezne rokove plaćanja, unapređenje informacionog sistema i veća interna kontrola unutar Poreske uprave kako bi se izbjegle greške u knjiženju.

3.10.7. Identifikovanje problema

Prepreke razvoju preduzetništva nisu samo fiskalni i parafiskalni nameti, zakupnine, porezi, davanja za takse, ovjere i slično. Veći problem legalnim preduzetnicima stvaraju oni koji rade na crno.

Siva zona ekonomije je iz dana u dan sve šira i crnija, što dodatno guši privredu. Sama zakonska rješenja nisu dorečena, tako da se realno možemo zapitati, koliko će preduzetnika čiji je rad moguće obavljati u stambenom prostoru ili za koji ne treba stambeni prostor podleći fiskalizaciji? Možemo se zapitati koliko puta smo do fotografa na dječijem rođendanu dobili račun, koliko smo računa dobili od zidara, molera, vodoinstalatera tokom renoviranja stana?

Poreska uprava nema ovlašćenja za kontrolisanje ilegalnih i ne prijavljenih djelatnika, što dovodi u neravnotežan položaj one koji su uredno prijavljeni i sive ekonomije.

3.10.8. Predlog za unapređenje

Najefikasniji način eliminisanja sive ekonomije je kreiranje sistema koji je skup za neformalnu ekonomiju i koji podstiče poreske obveznike da regularno posluju. Upravo je kreiranje takvog sistema izazov savremene administracije.

Potrebno je povećavanje ovlašćenja Poreskoj upravi, ali i ostalim inspekcijskim organima, a posebno policiji u borbi protiv sive ekonomije, po ugledu na zakonski okvir za zaštitu prava intelektualne svojine

Takođe, potrebno je povećanje kazni za neprijavljeno obavljanje delatnosti i eventualno kriminalizovanje.

3.10.9. Identifikovanje problema

U Republici Srpskoj nije riješena trgovina na daljinu na adekvatan način. Imamo pravilnik o uslovima i načinu obavljanja daljinske trgovine – prodaje na daljinu, ali je njime malo stvari regulisano.

Primjera radi, inspekcijske kontrole su uglavnom usmjerene na registrovane radnje, pa tako od registrovanih preduzetnika i naplaćuju kazne za ponekad i minorne greške, manje su posvećeni onima koji nisu registrovani i koji rade na crno, dok o poslovima na daljinu gotovo da i ne vode računa. Ukoliko uzmemo u obzir da tkalja nije u sistemu PDV jer ne ostavaruje od prometa godišnje više od 50.000, ona po zakonu ne može da izvozi. Međutim, malo toga ju sprečava da tkaninu pošalje u Austriju i proda po veoma visokoj cijeni.

3.10.10. Prijedlog za poboljšanje

Neophodno je definisati trgovinu na daljinu, ne samo da bi se spriječile zloupotrebe ovakvog načina poslovanja, nego da bi se otvorile nove mogućnosti za preduzetništvo.

3.10.11. Identifikovanje problema

Među ispitanim preduzetnicima, kao problem je definisana i slaba informisanost o edukacijama i podsticajima. Kao primjer naveden je Gender centar Vlade Republike Srpske koji je organizovao obuku kroz koje su žene dobile mogućnost da steknu i unaprijede svoje preduzetničke potencijale. Program je bio usmjeren na osnaživanje žena kroz informisanje i dodjelu podsticajnih sredstava za razvoj poslovnih aktivnosti žena na selu kroz različite vidove organizovanja (udruženja i zadruge).

3.10.12. Prijedlog za poboljšanje

Veća transparentnost rada lokalnih zajednica, centara vlade, agencija za razvoj MSP i drugih organizacija koje se bave unapređenjem preduzetništva. Obavještanje o aktivnostima i mjerama podsticaja u najgledanijim terminima javnih servisa.

3.10.13. Identifikovanje problema

Mito i korupcija identifikovani su kao problem koji takođe predstavlja prepreku razvoju preduzetništva, a identifikovan je od strane većine preduzetnika tokom obavljenog direktnog intervjua. Preduzetnici ističu da su primorani da podlegnu korupciji zbog visokih kazni za minorne propuste, i da godišnje inspektore podmićuju i sa po nekoliko hiljada maraka.

3.10.14. Prijedlog za poboljšanje

Zakonski urediti visinu kazni za preduzetnike u skladu sa prekršajima, kao i propisati više kazne za državne organe sklone korupciji.

3.10.15. Identifikovanje problema

Usluge registracije vozila su za oko 30 % više ukoliko preduzetnik vozilo registruje na firmu.

3.10.16. Prijedlog za poboljšanje

Utvrđiti visinu registracije prema moći preduzetnika, odnosno prema ostvarenom prometu i namjeni vozila.

3.11. Izvori finansiranja kao prepreke

3.11.1. Identifikovanje problema

Kada je riječ o finansijama, izvor novca za preduzetnike je jedan od velikih izazova. U boljem položaju su jedino registrovana poljoprivredna, odnosno seoska gazdinstva koja jedina mogu da računaju na podsticaj vlade.

Visoke kamate na kredite i uslovi za obezbjeđenje kredita često predstavljaju nepremostivu prepreku za preduzetnike. Evidentna je potreba za podrškom preduzeticima u pribavljanju adekvatnog obezbijedenja za kredite. Teškoćama u pristupu kapitalu su posebno izloženi najsiromašniji građani koji nemaju nekretnine ili neki drugi vid zaloga. Oni najčešće nisu ni formalno registrovani što dodatno otežava situaciju. Za ovu grupu ljudi, najčešće jedini izvor finansiranja za otpočinjanje obavljanja delatnosti jesu mikrokreditne institucije, čije su kamatne stope izuzetno visoke.

Prema iskustvu preduzetnika, kada traže kredit za razvoj firme, uvijek moraju obezbijediti dodatne žirante (sa budžeta) ili doo firme, zbog toga što se oni vode kao fizičko lice i banka im ne vjeruje. Osim toga, vlasnik nema mogućnost isplate plate, a banka mu ne da kredit jer je njihov prvi uslov uvijek tri plate preko banke.

3.11.2. Prijedlog za poboljšanje

Zakonsko rješenje ovog problema bi imalo vrlo direktne pozitivne efekte na smanjenje prepreka za razvoj preduzetništva i ublažavanje siromaštva u zemlji. Zakonski bi se moglo razmotriti uvođenje „grace“ perioda odnosno odlaganja ili smanjivanja obaveza pojedinih poreza, doprinosa i taksi za preduzetnike u prvim godinama poslovanja.

3.11.3. Identifikovanje problema

Ono što je još uočeno kao prepreka za razvoj preduzetništva, jeste i nedovoljna fleksibilnost i neadekvatnost propisa o planiranju i izgradnji. Da bi preduzetnik uredio postojeći objekat u kome je i do sada obavljao djelatnost, potrebna je najčešće ista

dokumentacija i postupak, bez obzira da li se gradi potpuno novi objekat ili vrše samo manje intervencije na već postojećim objektima. Obrazac za izdavanje za upotrebu objekta, odnosno rekonstrukciju, uređenje, dogradnju objekta potrebno je platiti administrativne takse od po nekoliko stotina maraka.

3.11.4. Prijedlog za poboljšanje

Kao prijedlog za unapređenje jeste smanjenje procedura i broja potrebnih dozvola za manje radove i uvođenje više fleksibilnosti i manje rigidne uslove. kao prijedlog poboljšanja možemo navesti i oslobađanje plaćanja taksi i naknada za odobrenje za građenje.

3.11.5. Identifikovanje problema

Veliko opterećenje preduzetnicima, koji posluju u okviru 50.000 KM prometa godišnje, jesu cijene usluga komunalnih preduzeća. Preduzetnici u RS cijenu struje i vode plaćaju kao pravna lica, iako to nisu.

3.11.6. Prijedlog za poboljšanje

Radi otklanjanja brojnih prepreka za razvoj preduzetništva u RS, neophodno je zakonski urediti pomenuto pitanje komunalnih opterećenja za preduzetnike. Poboljšanje bi bilo da se uvede srednja cijena za preduzetnike, odnosno cijena koja bi bila niža od industrijske, a nešto viša od one koju plaćaju građani.

3.12. Primjeri dobre prakse

Da bi sve rečeno imalo smisla i bilo zaokružena cjelina, potrebno je pomenuti i neke dobre prakse iz svijeta.

- U SAD 53 odsto radne snage zapošljavaju preduzetnici u svojim malim preduzećima koja stvaraju više od polovine društvenog bruto proizvoda. Više od 800.000 novih malih firmi nastane svake godine. Za preduzetnike se vezuje 55 odsto ukupnih inovacija. Prvi posao 67 odsto američkih radnika dobije u malim firmama čiji su vlasnici preduzetnici. Od svih poslova u oblasti visokih tehnologija, 28 odsto otpada na preduzetnike. Od ukupnog broja poslodavaca 99,7 odsto radi u malim firmama. U SAD-u je preduzetnička „revolucija“ je dovela do integracije preduzetništva u obrazovne planove svih nivoa obrazovanja (od osnovnih škola do univerziteta), edukacije o preduzetništvu i na naučnim i tehničkim odsjecima sa naglaskom na značaj pokretanja.
- U Velikoj Britaniji je registrovano oko 1,5 miliona malih firmi više nego prije dvadeset godina. Više od 90 odsto firmi zapošljava manje od četiri radnika. U ovakvim firmama radi četvrtina ukupnog broja zaposlenih u Velikoj Britaniji. U Velikoj Britaniji kod naplate potraživanja uvedeni su mehanizmi koji osiguravaju

- da mala preduzeća budu blagovremeno plaćena. Uvedena je internet stranica za pomoć preduzećima preko koje je istima omogućeno takmičenje za vladine ugovore niže vrijednosti kako bi se poboljšao pristup javnim fondovima. Osim toga, preduzeće se u VB može osnovati u toku 24 časa i to putem interneta.
- Znanost od izumiranja zemlje kao što je Njemačka ili Austrija, štite školskim sistemom. Njihovi đaci, pored željene srednje škole, u obavezi da izuče i neki od zanata.
 - U Češkoj su 2008.godine administrativne prepreke poslovanja smanjenje za 8% i uvedena je elektronska komunikacija sa vlastima što omogućava lakše dobivanje dozvola za poslovanje, a firma se može osnovati u roku od 24 sata ispunjavajući 10 različitih administrativnih procedura. Takođe, mala preduzeća imaju manje računovodstvene zahtjeve i olakšice pri obračunu poreza.
 - U Italiji su pojednostavljene procedure registrovanja radnika, smanjen je broj dokumenata potreban za učešće u javnim nabavkama, a za mikro firme su smanjenje poreske obaveze. Nadalje uvođenjem elektronske javne uprave i rješenja „Sve na jednom mjestu“, „Jednostavno komuniciranje“ i „Firma za jedan dan“ omogućeno je registrovanje novih firmi za jedan dan preko privrednih komora.
 - U Bugarskoj je vlast donijela odluku da se firma može otvoriti za tri dana. Poboljšan je pristup finansijama i osnovan je nacionalni garantni fond koji garantuje bankovne kredite preduzećima.
 - U Slovačkoj vlasti saraduju sa preduzetnicima kako bi se ustanovile najveće administrativne prepreke i analiziraju se zakoni iz oblasti poreza, trgovine, intelektualnog vlasništva i dr. Takođe, mala preduzeća su izuzeta od određenih računovodstvenih zahtjeva. Pojedinci mogu registrovati zanatsko preduzeće za jedan dan.
 - U Irskoj vlast plaćaja račune u roku od 15 dana kako bi se ublažila kriza toka novca s kojom se suočavaju preduzeća. Takođe su smanjene administrativne prepreke smanjenjem papirologije i boljim korištenjem internet servisa.
 - U Francuskoj su preduzeća izuzeta od određenih računovodstvenih zahtjeva, pokrenuta je internet stranica na kojoj pojedinci koji žele pokrenuti privrednu djelatnost mogu popuniti neophodne zahtjeve i sl.
 - Makedonijaje takođe pojednostavila procedure i troškove osnivanja novih firmi tako da registracija novih firmi traje četiri dana dok su troškovi najniži u regionu.
 - Slovenija se od svih tranzicijskih zemalja u regionu smatra najuspješnijom u pružanju podrške razvoju preduzeća. Rezultat toga je sistem kvalitetne institucionalne, nefinansijske i finansijske podrške. Danas u Sloveniji postoji 210

promotivnih i inovativnih centara, 17 biznis inkubatora, 15 fondova rizičnih investicija i 42 opštinska fonda te mrežu udruženja kao što su Udruženje biznis konsultanata, Udruženje biznis klubova i asocijacija.

4. Studije slučaja

S obzirom na to da je analiza prepreka razvoju preduzetništva zahtijevala i tehniku prikupljanja podatakakoristeći tehnike ispitivanja –intervjuisanjei anketiranje, odnosno direktno i indirektno ispitivanje.

Dijelove sa komentarima preduzetnika smo uglavnom uvrstili u prethodni dio rada, a u ovom dijelu ćemo iznijeti realne studije slučajakao adekvatne ilustrativne primjere kroz analizu fiskalnih i parafiskalnih davanja na nivou Republike Srpske (zanatska radnja - stolarska, zanatska radnja – frizerski salon, uslužna radnja, zanatska radnja – obučarska, zanatska radnja – kozmetički salon, trgovinska radnja– butik, ugostiteljska radnja - kafić).

Svi navedeni preduzetnici ostvaruju godišnji promet do 50.000 KM, a samim tim porez na dohodak plaćaju paušalno, odnosno 50 KM mjesečno, što na godišnjem nivou iznosi 600 KM. Niko od preduzetnika koji su ispunili upitnik ne plaća porez na nepokretnosti, iz dva razloga: većina preduzetnika plaća zakup u čiju cijenu je uračunat i račun PU poreza na nepokretnosti, dok je manji dio njih vlasnik objekta na koji se ne plaća porez jer ulazi u 50m² neoporezivog dijela nekretnine.

Doprinosi koje plaćaju zavise od broja radnika i plate koju im isplaćuju, a u našim primjerima plate sa porezom su od 613, 50 do 995, 02 KM.

Visina republičke takse je od 50 do 250 maraka, dok je visina komunalne takse od 0 KM (obučarska radnja u Banja Luci), odnosno najniža taksa od 200 KM (butik u Bosanskom Brodu) do 360 KM (zanatske i uslužne radnje u Banjoj Luci).

Vodoprivrednu naknadu plaćaju po cijeni od jedne marke po radniku, odnosno 12 KM godišnje, dok 10 KM plaća obučarska radnja za protivpožarnu naknadu. Električnu energiju radnje plaćaju od 50 do 200 KM mjesečno, dok se odvoz smeća mjesečno plaća od pet do 25 maraka, a u nekim radnjama je objedinjen račun za utrošenu vodu i odvoz smeća.

Troškovi po osnovu usluga prema privatnim kompanijama su takođe različiti od djelatnosti. Održavanje fiskalne kase kozmetički salon plaća 58,5 maraka mjesečno, istu uslugu obučarska radnja plaća 11 KM, dok GPRS za fiskalnu kasu preduzetnici plaćaju od 8 do 10 KM mjesečno.

Provizija u banci za predaju pazara se plaća od 25 do 50 maraka, a usluge knjigovođe od 50 pa do 200 KM.

Troškovi zakupa poslovnog prostora se kreću od 100 KM obućarska radnja, do 1100 KM butik.

Upitnik 1.

U sljedećoj tabeli navešćemo pregled svih opterećenja na godišnjem nivou na primjeru *trgovinske radnje - butik "X"* čija je osnovna djelatnost *prodaja garderobe za muškarce*. *Trgovinska radnja "X"* ima *jednog zaposlenog radnika* i ostvaruje godišnji promet do 50.000 KM samim tim nije u PDV sistemu.

Porezi

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Porez na dohodak (Paušal-2%)	50	12	600
2.	Porez na nepokretnosti (Račun PU)			

Doprinosi

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Doprinosi (bruto-neto plata+porez / 2 radnik)	613,50	12	7.362
2.	Doprinosi za profesionalnu rehabilitaciju (0,01 % od bruto plate)	0,61	12	7,32

Republičke takse

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Republička taksa	250	1	250

Komunalne takse

1.	Komunalna taksa	200	1	200
----	-----------------	-----	---	-----

Naknade

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Vodoprivredna naknada (po zaposlenom radniku)			
2.	Naknada za opštekorisnu funkciju šuma			
3.	Protivpožarna naknada			

Obaveze po osnovu zaštite na radu

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Zaštita na radu			

Troškovi po osnovu usluga-prema javnim preduzećima

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Električna energija	75	12	900
2.	Odvoz smeća	15	12	180
3.	Voda			
4.	Grijanje			
5.	Registracija vozila			
6.	Poštanske usluge (po potrebi)			
7.	Sudske i administrativne takse (po potrebi)			

Troškovi po osnovu usluga-prema privatnim kompanijama

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Održavanje fiskalne kase	25	12	300
2.	GPRS za fiskalnu kasu	9,36	12	112,32
3.	Održavanje softvera (ako ima ugovor)			
4.	Kolektivno osiguranje (zavisno od osiguravajuće kuće)			
5.	Predaja pazara-provizija banke (zavisno od banke)	45	12	540
6.	Knjigovodstveni servis	200	12	2.400
7.	Usluge pravnika (po potrebi)			
8.	Troškovi zakupa poslovnog prostora	1.100	12	1.100
UKUPNO				25.451,6

Upitnik 2.

U sljedećoj tabeli navešćemo pregled svih opterećenja na godišnjem nivou na primjeru *zanatske radnje -obučarske "X"* čija je osnovna djelatnost *poravka obuće*. *Obučarska radnja "X"* ima *jednog zaposlenog radnika* i ostvaruje godišnji promet do 30.000 KM samim tim nije u PDV sistemu.

Porezi

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Porez na dohodak (Paušal-2%)	50,00	12	600
2.	Porez na nepokretnosti (Račun PU)			

Doprinosi

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Doprinosi (bruto-neto plata+porez / 2 radnik)	663,34	12	7.960,08

2.	Doprinosi za profesionalnu rehabilitaciju (0,01 % od bruto plate)	0,66	12	7,96
----	---	------	----	------

Republičke takse

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Republička taksa	50,00	1	50,00

Komunalne takse

1.	Komunalna taksa			
----	-----------------	--	--	--

Naknade

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Vodoprivredna naknada (po zaposlenom radniku)			
2.	Naknada za opštekorisnu funkciju šuma			
3.	Protivpožarna naknada	10,00		10,00

Obaveze po osnovu zaštite na radu

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Zaštita na radu			

Troškovi po osnovu usluga-prema javnim preduzećima

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Električna energija	65,00	12	780,00
2.	Odvoz smeća	5,00	12	60,00
3.	Voda			
4.	Grijanje			
5.	Registracija vozila			
6.	Poštanske usluge (po potrebi)			
7.	Sudske i administrativne takse (po potrebi)			

Troškovi po osnovu usluga-prema privatnim kompanijama

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Održavanje fiskalne kase	11	12	132,00
2.	GPRS za fiskalnu kasu	9,36	12	112,32
3.	Održavanje softvera (ako ima ugovor)			
4.	Kolektivno osiguranje (zavisno od osiguravajuće kuće)			30
5.	Predaja pazara-provizija banke (zavisno od banke)	30	12	360
6.	Knjigovodstveni servis	50	12	600
7.	Usluge pravnika (po potrebi)			

8.	Troškovi zakupa poslovnog prostora	100	12	1200
UKUPNO				11.902,26

Upitnik 3.

U sljedećoj tabeli navešćemo pregled svih opterećenja na godišnjem nivou na primjeru *zanatske radnje -stolarske "X"* čija je osnovna djelatnost *izrada pločastog namještaja*. *Stolarska radnja "X"* ima *jednog zaposlenog radnika* i ostvaruje godišnji promet do 50.000 KM samim tim nije u PDV sistemu.

Porezi

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Porez na dohodak (Paušal-2%)	50,00	12	600
2.	Porez na nepokretnosti (Račun PU)			

Doprinosi

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Doprinosi (bruto-neto plata+porez / 2 radnik)	663,35	12	7.960,20
2.	Doprinosi za profesionalnu rehabilitaciju (0,01 % od bruto plate)	0,66	12	7,96

Republičke takse

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Republička taksa	50,00	1	50,00

Komunalne takse

1.	Komunalna taksa	360,00	1	360,00
----	-----------------	--------	---	--------

Naknade

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Vodoprivredna naknada (po zaposlenom radniku)			
2.	Naknada za opštekorisnu funkciju šuma			
3.	Protivpožarna naknada			

Obaveze po osnovu zaštite na radu

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Zaštita na radu			

Troškovi po osnovu usluga-prema javnim preduzećima

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Električna energija	200,00	12	2.400,00
2.	Odvoz smeća	5,00	12	60,00
3.	Voda	10,00	12	120,00
4.	Grijanje	50	12	600,00
5.	Registracija vozila			
6.	Poštanske usluge (po potrebi)			
7.	Sudske i administrativne takse (po potrebi)			

Troškovi po osnovu usluga-prema privatnim kompanijama

r.b.	Naziv	Kol.	mjeseci	Ukupno
1.	Održavanje fiskalne kase	10,00	12	120,00
2.	GPRS za fiskalnu kasu	8,00	12	96,00
3.	Održavanje softvera (ako ima ugovor)			
4.	Kolektivno osiguranje (zavisno od osiguravajuće kuće)			24,00
5.	Predaja pazara-provizija banke (zavisno od banke)			150,00
6.	Knjigovodstveni servis	50	12	600,00
7.	Usluge pravnika (po potrebi)			
8.	Troškovi zakupa poslovnog prostora	150	12	1.800,00

UKUPNO				14.94,96
---------------	--	--	--	-----------------

Možemo zaključiti da se preduzetnici uglavnom odlučuju na paušalno oporezivanje i vođenje samo knjige prometa, zbog jednostavnosti i jeftinijih poreza. Međutim, malo ko se odlučuje na dvojno knjigovodstvo.

5. Zaključak

Poboljšanje zakonske regulative u Republici Srpskoj prema potrebama i mogućnostima preduzetnika je stvar kontinuiranog i dugog procesa. To nije zadatak koji može biti ostvaren u jednom određenom periodu, ali može biti potpomognut projektima kao što je ovaj čiji je cilj da se iz regulatornog okruženja preduzetništva odstrani sve ono što predstavlja objektivni ograničavajući faktor njihovog efikasnijeg poslovanja, rasta i razvoja.

Evidentno je da su preduzetnici prije svega ogorčeni na stopu poreza i doprinosa, tako da treba istaći i da prema analizi Svjetske banke, smanjenje stope doprinosa bi povećalo prihod od rada i time konkurentnost privatnog sektora i dugoročno dovelo do veće stope zapošljavanja. Ova reforma je izvodljiva, pod uslovom da se socijalni izdaci racionaliziraju njihovim usmjeravanjem na one kojima su ta sredstva potrebna.

Poreskom reformom i smanjenjem direktnih poreza koji opterećuju preduzetništvo, bi se omogućilo dodatno zapošljavanje i konkurentnost, a time i konkurentnost privrede u RS. Ono što je bila greška u našoj ekonomiji, jeste to što je vlada odlučila da poveća direktne poreze u vrijeme krize, a većina zemalja tokom krize smanjuje direktne poreze a povećava indirektne poreze.

Umanjenjem stope poreza i doprinosa na plate dovelo bi do smanjenja sive ekonomije, a na taj način bi se i priliv u državni budžet povećao.

Kao jedan od zaključaka možemo navesti i to da se problemi preduzetnika u primjeni propisa ne odnose u tolikoj mjeri na kvalitet samih zakonskih rješenja, koliko na procedure njihove primene i odluke lokalnih vlasti.

Osim toga, složene i nerazumljive procedure organa javne uprave najčešće i nisu zakonom propisane, već interno regulisane, bez mogućnosti preduzetnika da se o tome na odgovarajući način upoznaju.

Preporuke za efikasno ostvarivanje postavljenog cilja na stvaranju prijateljskog regulatornog okruženja za preduzetnike treba se zasnivati na sledećim principima:

- javni sektor treba da bude servis potreba građana i privrede
- trebaju djelovati preventivno u primjeni propisa
- usmjeravanje na elektronsku upravu
- naše zakonodavstvo treba što više uskladi sa EU aktom o malim i srednjim preduzećima

Ono što je bitno na kraju napomenuti da iako je za osnivanje radnje potrebno svega nekoliko dana, cijena osnivanja, i to bez početnog kapitala i dalje je visoka. Ukoliko za primjer uzmemo Banja Luku, i želimo da registrujemo ugostiteljski objekat (kafić) moraćemo da platimo više od hiljadu maraka. Primjera radi, trošak otvaranja obrta u Hrvatskoj iznosi oko 470,00 kuna (oko 130 KM), od čega je trošak izdavanja obrtnice 200,00 kuna, a 270,00 kuna je administrativna pristojba za postupak registracije. Plaćanja cijene obrtnice oslobođeni su:

- fizičke osobe koje otvaraju obrt na područjima određenim Zakonom o područjima posebne državne skrbi, Zakonom o brdsko- planinskim područjima i Zakonom o otocima
- osobe prijavljene na Zavodu za zapošljavanje starije od 45 godina ili s najmanje 20 godina radnog staža
- branitelji
- osobe koje temeljem Programa „Poticaj za uspjeh“ registruju obrt za ugostiteljsku djelatnost kapaciteta ne većeg od 40 soba ili 20 apartmana ili 100 kamp jedinica.

Možemo zaključiti i da je evidentno da u Analizu treba unijeti indikatore koji će predstaviti koliko je zaposlenih u zanatsko-preduzetničkoj djelatnosti, koliko prihoda ostvaruju na godišnjem nivou. Takođe, neophodno je pratiti urađenu Analizu i periodično utvrđivati nivo i način promjene prepreka u razvoju preduzetništva od strane vlade.